

Наталія КОЛБ
кандидат історичних наук
старший науковий співробітник відділу нової історії України
Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4449-1991>
e-mail: nata_kolb@ukr.net

СТАН ФАХОВОЇ ОСВІТИ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКИХ ДЯКІВ У ГАЛИЧИНІ НАПРИКІНЦІ ХІХ СТОЛІТТЯ

Визначено роль дяків як важливого чинника у служінні Церкви та втіленні нею місії спасіння душ. Показано, що внаслідок втрати церковними співцями сталого матеріального забезпечення наприкінці ХІХ ст. цю посаду часто обіймали люди без належної кваліфікації, обдарувань і засад, що вкрай негативно позначилося на рівні служіння Греко-Католицької Церкви та її авторитеті в суспільстві. Зазначено, що духовенство й активісти дяківського руху визначали питання фахової кваліфікації церковних співців як одне з головних у межах комплексу завдань для відродження дяківської верстви у краї.

Вказано, що наприкінці ХІХ ст. у Галичині діяли як єпархіальні фахові дяківські школи, так і приватні курси, відтак наведено їхній перелік. Наголошено, що претенденти на навчання у єпархіальних дяківських школах мали відповідати встановленим критеріям, зокрема мати гарний голос та закінчену початкову школу. Зазначено, що свідченням фахової кваліфікації співця ставав сертифікат, отриманий унаслідок успішно складеного іспиту перед спеціальною комісією. Вказано, що чинниками для покращення дяківської освіти у краї сучасники називали вдосконалення програми й методів навчання у фахових навчальних закладах і розширення їхньої мережі.

Встановлено прогалини в навчальній програмі дяківських шкіл та вказано можливі шляхи їхнього вирішення, зокрема через укладення спеціальних підручників. Акцентовано, що обов'язковою складовою освіти церковних співців називали вивчення ремесел як засобу для стабільного заробітку, налагодження щільнішої комунікації з парафіянами, а також формування дяківської верстви як українського середнього класу. Зазначено, що завданням дяківських шкіл мало бути також виховання людей із глибоким християнсько-патріотичним світоглядом.

На підставі статистичних даних доведено, що наприкінці ХІХ ст. більшість греко-католицьких дяків не мала належної фахової кваліфікації. Встановлено, що навіть після закінчення фахового закладу значна частина випускників не приступала до кваліфікаційного іспиту. Зазначено, що вихід із ситуації сучасники вбачали в зобов'язанні некваліфікованих співців до складення фахового іспиту та надання посад тільки співцям зі сертифікатами. Вказано, що відповідне розпорядження першою видала духовна влада Станіславівської єпархії, що стало вагомим поштовхом до якісних змін у рівні греко-католицького регентства в Галичині.

Ключові слова: дяки, фахова освіта, кваліфікаційні іспити, Греко-Католицька Церква, Галичина.

Дяки (церковні співці, регенти) як служителі нижчого рангу творили невід'ємну важливу складову життя й служіння Церкви¹. Всі церковні відправи мали форму молитовної співдії священника з вірянами, і дяк традиційно виступав провідним «голосом» останніх. Церковна традиція упродовж століть сформувала чітко прописаний стандарт наспівів, що мали виконуватися під час різних богослужінь літургійного року та звершення церковних обрядів, а це вимагало від співця набуття спеціальних знань і навичок. Також дяк повинен був уміти чітко і з розумінням рецитувати послання апостолів, молитви псалмів та інші церковні тексти. Майстерність і співочі здібності регентів ставали вагомим чинником формування піднесеної величності атмосфери богослужінь, сприяли глибшому молитовному єднанню вірян із Богом, зростанню їхньої віри². Не дивно, що Церква звертала на якість богослужбеного співу особливу увагу, називаючи людський голос «живимъ орудіємъ Божой хвалы»³. Наголошувалося, що місія співців є «дѣломъ святымъ – а обовязокъ ихъ высокій и поважний»⁴, що їхнє служіння прямо пов'язане з головною місією Церкви – спасінням душ⁵.

Тим часом наприкінці XIX ст. Греко-Католицька Церква (ГКЦ) зіштовхнулася з проблемою катастрофічного падіння рівня професійної кваліфікації дяків⁶. Унаслідок суттєвого погіршення матеріального забезпечення верстви випускники дяківських навчальних закладів нерідко йшли з професії в пошуках кращого заробітку, талановита ж молодь неохоче обирала цей фах. У таких обставинах парохий громади мусили погоджуватися на послуги співців із низькою кваліфікацією. Також поширеною була практика, коли цю посаду обіймав хтось із більш-менш

¹ Також до нижчих церковних служителів зараховували пономарів (церковників) (О чинѣ четця и пѣвця церковного. *Дяківській Глась*. 1895. Ч. 1. С. 7).

² Відчить о Дякахъ о. Генрика Полянського. *Там само*. 1896. Ч. 4. С. 56; Чинности и рѣшеня руского провинціального собора въ Галичинѣ отбывшого ся во Львовѣ въ роцѣ 1891. Львовъ, 1896. С. 130.

³ Чинности и рѣшеня... С. 129.

⁴ О потребѣ підручника о службовѣмъ порядку для дяковъ. *Дяківській Глась*. 1895. Ч. 2. С. 23.

⁵ О поднесеню моральномъ стану дяковского. *Там само*. Ч. 3. С. 37–38.

⁶ Сучасники зазначали, що з віком відходило старше покоління співців, які славилися високим рівнем кваліфікації й інтелігентності (Бажанський П. О Дякахъ. *Душпаствырь*. 1892. Ч. 5. С. 105–106; [М. К.] Дякъ-ветеранъ. *Временникъ Ставропигійского института съ мѣсяцесловомъ на обыкновенный годъ 1899*. Львовъ, 1898. С. 152–154). Про одного з таких дяків – регента в с. Ясенів поблизу м. Броди – згадував о. Филимон Тарнавський. «Дяк був дуже поважний, старий чоловік, на прізвище Назаркевич. Він ще мого тата вчив азбуки, бо був в Ясеніві дяком іще за мого діда, о. Юліяна Тарнавського. Дякував там більше як п'ятдесят літ. Отець Авдикевич [тогочасний парох в Ясеніві – *Н. К.*] не любив в церкві хору і тому не старався про хор. Але всі богослуження, Вечірні, Утрені, Служби Божі ціла церква співала. В крилосі біля дяка все було повно молодих господарів, що помагали йому співати. В селі Ясеніві майже всі цілували Назаркевича в руку. Був сивий, поважний, заживний, в окулярах, по-шляхотськи вбирався» (Тарнавський Ф., о. Спогади: родинна хроніка Тарнавських як причинок до історії церковних, священницьких, побутових, економічних і політичних відносин у Галичині в другій половині XIX сторіччя і першій декаді XX сторіччя. Торонто: Добра книжка, 1981. С. 140).

вокально обдарованих парафіян, який на елементарному рівні вмів супроводити співом богослужіння й трактував дяківство тільки як приборіток.

Наслідки такого стану речей не забарилися. Описуючи рівень служіння співця на одній із галицьких греко-католицьких капеланій, очевидець зазначав: «Плохо онъ читаль на церковныхъ книгахъ, со всякими – “иканьями”. Ну, щожъ уже до пѣнія, если бы тотъ крикъ пѣніемъ назвати можно, то ни “Самогласныхъ”, ни “Подобныхъ” не умѣль, а о “Ирмологіонѣ” и не говори... Щодо устава, ну то и “Тропари” съ “Кондаками” и “Богородичными” мѣшалъ якъ горохъ съ капустою ...»⁷. Суголосними враженнями з іншої парафії ділився дописувач часопису «Душпастир»: «Єсть то мука дивити ся на такого дяка, котрого умѣтнѣсть цѣла полягає на труднѣмъ читаню книгъ церковныхъ и фалшивѣмъ знаню двохъ, трехъ гласѣвъ самогласныхъ, пѣсни “Пречиста Дѣво” и коляди “Богъ предвѣчный”»⁸.

Не дивно, що такий стан справ дуже швидко перетворився на болочу проблему для ГКЦ, у край негативно позначаючись на рівні її служіння та авторитеті в суспільстві, а також нівелюючи авторитет самих співців⁹. Часопис «Посланник» зазначав: «Бракъ доброго дяка при церквѣ, то бракъ правої руки для священника, а такожъ и головна причина, для чого спѣвъ церковный у насъ, а тымъ самымъ цѣла взнеслѣсть обряда, якъ не менше его повага обнижає ся дуже, стає неразъ дѣйстно пародією и дає людямъ низького розуму а лихой волѣ тему до посмѣховискъ»¹⁰. Це спонукало греко-католицький клир та активістів дяківської верстви, згуртованих навколо єпархіальних Товариств взаємної помочі греко-католицьких церковних дяків¹¹, визначити питання фахової кваліфікації церковних співців одним з основних у межах комплексу завдань для відродження дяківської верстви у краї.

Мета дослідження – окреслити стан фахової освіти греко-католицьких дяків у Галичині наприкінці ХІХ ст., з’ясувати, якими сучасники бачили способи її вдосконалення та яких заходів для цього вживали, а також як вирішували проблему підвищення фахової кваліфікації вже наявних.

Питання освіти регентів неодноразово ставало предметом обговорення на шпальтах тогочасної української галицької преси. Головно таким майданчиком був становий часопис церковних співців «Дяківський глас». Періодично цю проблему заторкували й церковно-народна газета «Посланник», святоюрський священничий часопис «Душпастир», друкований орган народовської течії «Діло». Офіційні розпорядження духовної влади щодо освітнього процесу дяків знаходимо на сторінках вісників Львівської, Перемишльської та Станіславівської греко-католицьких єпархій. Сформувати уявлення про фаховий рівень церковних співців наприкінці

⁷ Бирчакъ І., о. За що «дякують» – дякамъ? *Временникъ Ставропигійского института съ мѣсяцесловомъ на обыкновенный годъ 1899*. Львовъ, 1898. С. 119.

⁸ Очабрукъ А. Въ справѣ брацтвъ церковныхъ и дяковъ. *Душпастирь*. 1897. Ч. 6. С. 138.

⁹ Очабрукъ А., о. Допись въ справѣ дяковской. Зъ повѣту лѣского. *Дяковскій Гласъ*. 1896. Ч. 4. С. 56; Обезпеченъе и подвысшенъе дотации для дяковъ. *Там само*. 1895. Ч. 1. С. 13; Тарнавскій Ф., о. Спогади: родинна хроніка Тарнавських... С. 156.

¹⁰ Въ справѣ дяковъ. *Посланникъ*. 1894. Ч. 3. С. 2.

¹¹ Про обставини створення та основні напрями діяльності єпархіальних Товариств взаємодопомоги греко-католицьких дяків у Галичині наприкінці ХІХ ст. див.: Колб Н. Дяківська верства в Галичині наприкінці ХІХ століття: станові єпархіальні товариства. *З історії західноукраїнських земель*. Львів, 2015. Вип. 10–11. С. 155–165.

XIX ст. допомагають спогади сучасників, зокрема о. Филимона Гарнавського¹² та д-ра Степана Шухевича¹³.

Питання освіти галицьких греко-католицьких дяків у другій половині XIX ст. опинялося в полі зору сучасних дослідників здебільша як супутня складова їхніх ширших досліджень. Так, діяльність Ставропігійської дяківської бурси у Львові в XIX ст. висвітлили в монографії Олександра Киричук та Ірина Орлевич¹⁴. Побіжно про дяківський Інститут ім. І. Снігурського в Перемишлі згадували о. Іриней Назарко¹⁵ та Степан Заброварний¹⁶. Музично-церковна освіта в Галичині у період австрійського панування стала предметом дисертаційного дослідження Зор'яни Валіхновської¹⁷. У роботі дослідниці розглянула діяльність дяківських освітніх закладів, однак її аналіз був присвячений передовсім ролі цих осередків у розвитку мистецтва церковного співу в Галичині. Також у полі наукового зацікавлення З. Валіхновської опинялися обставини заснування Станіславівської дяківської школи¹⁸ та діяльність її керівника, одного з чільних діячів галицького дяківського руху Ігнатія Полотнюка¹⁹. Поза тим комплексний аналіз фахової підготовки галицьких греко-католицьких церковних співців наприкінці XIX ст. із вивченням стану навчального процесу в дяківських освітніх осередках і заходів щодо підвищення кваліфікації наявних парафіяльних регентів ще не ставав предметом спеціального дослідження. При написанні цієї статті використано методи аналізу, синтезу, опису, інструментарій критичного та статистичного методів. З огляду на використання в тексті специфічних вузькопрофесійних термінів долучено словничок із їхнім поясненням.

Осередки дяківської професійної освіти. Наприкінці XIX ст. особа, яка прагнула здобути фах дяка, могла обирати між низкою варіантів: від навчання у спеціальному фаховому закладі до проходження приватних курсів. На цей вибір впливали вік особи, її кваліфікація та завдання, які вона перед собою ставила.

Ще з першої чверті XIX ст. фахові дяківські школи діяли у центрах греко-католицьких спархій: при катедрі Святого Юра у Львові й Інституті співців церковних

¹² Гарнавський Ф., о. Спогади: родинна хроніка Гарнавських...

¹³ Шухевич С. Моє життя. Спогади. Лондон: Видання Української видавничої спілки, 1991.

¹⁴ Киричук О., Орлевич І. Львівський Ставропігійський інститут (1788–1914). Роль у суспільно-політичному, культурному та релігійному житті українців Галичини. Львів: Логос, 2018. С. 201–225.

¹⁵ Назарко І., о., ЧСВВ. Київські і галицькі митрополити. Біографічні нариси. (1590–1960). Торонто, 1962.

¹⁶ Заброварний С. Перші діячі українського національного відродження в Перемишлі. *Перемишль і Перемишльська земля протягом віків*. Перемишль; Львів, 2001. Вип. 2: Видатні діячі Перемищини. С. 7–19.

¹⁷ Валіхновська З. О. Музично-церковна освіта Галичини австрійської доби (1772–1918): автореф. дис. ... канд. мистецтвознав.: 26.00.01 / Львівська національна музична академія ім. М. В. Лисенка. Львів, 2009.

¹⁸ Валіхновська З. До історії заснування Дяківської школи у Станіславові (1893 р.). *Етнокультурні процеси в українському урбанізованому середовищі XX століття*. Івано-Франківськ, 2004. С. 69–73.

¹⁹ Валіхновська З. Постать Ігнатія Полотнюка – дяка Станіславівського катедрального собору у 1887–1903 рр., організатора музично-церковної освіти Галичини. *Галичина. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис*. 2007. № 21.

фундації єпископа Івана Снігурського при кафедральному храмі в Перемишлі²⁰. Щоби стати учнем такої школи, претендент мав відповідати визначеним критеріям. Так, охочі навчатися в перемишльському кафедральному співочому закладі мусили мати повних 17 років, надати свідоцтво про народження і хрещення, атестат про успішно закінчену чоти- або принаймні трикласну народну школу, володіти гарним чистим голосом і добрими моральними характеристиками²¹. Водночас у львівській дяківській кафедральній школі на навчання брали хлопців від 14 років. Після успішного вокального прослуховування претендент мав подати до митрополичої консисторії прохання про прийняття, доповнене свідоцтвами про хрещення, моральність, матеріальне становище («свідоцтво убогості») та про здобуту шкільну освіту²². На період навчання учнів у кафедральних дяківських школах забезпечували житлом і харчуванням. Програма закладів передбачала докладне вивчення церковного уставу та співу. На кінець XIX ст. святоюрська дяківська школа в середньому випускала по 8²³, а Інститут співців церковних – по 16²⁴, а то й понад 20²⁵ фахівців у рік.

Освіту церковного співця чи керівника церковного хору можна було здобути і в бурсі Ставропігійського інституту при церкві Успення Пресвятої Богородиці у Львові. Цей навчальний заклад також функціював за принципом інтернату, надаючи безкоштовне проживання й харчування малозабезпеченим учням. До бурси приймали на підставі вступного іспиту, під час якого велике значення надавалося вокальним здібностям претендента. Т. зв. церковники (дячки) відвідували заняття з хорового, нотного і церковного співів, церковного уставу та «книгарської практики», вчилися прислужувати священникові під час богослужінь, а також здобували ремісничі навички. Обов'язковим приписом навчальної програми була щоденна участь студента в богослужінні та спів у хорі. Так, безцінним досвідом для майбутніх дяків, поза сумнівом, ставала участь у знаменитому хорі Успенської

²⁰ Обидві школи засновані в першій чверті XIX ст. під час правління кардинала митрополита Михайла Левицького. Їхнім завданням було виховувати фахових церковних співців, які водночас ставали би вчителями в народних школах. Першим – у 1818 р. – цю ініціативу реалізувало духовенство Перемишльської єпархії. Згідно зі статутом, перемишльський Дяко-вчительський інститут щороку мав приймати на безкоштовне навчання і проживання від 10 талановитих кандидатів – синів священників, дяків і селян, які не мали засобів для продовження навчання у школі. Освітня програма закладу охоплювала вивчення логіки, релігії, церковно-слов'янської та руської (української) граматики, польської та німецької мов, арифметики, методики, церковного уставу, нотної грамоти й церковного співу. Дяко-вчительський інститут у Перемишлі став першою в Галичині вчительською семінарією. Вже за перших 10 років існування він виховав 100 здібних дяків і вчителів (Заброварний С. Перші діячі українського національного відродження... С. 13; Назарко І., о., ЧСВВ. Київські і галицькі митрополити... С. 170–171; Валіхновська З. О. Музично-церковна освіта Галичини... С. 9).

²¹ Обв'ященє дотычно принятія воспитаниковъ въ зд. пѣвческе заведење. *Вѣстникъ Пермьской Епархіи*. 1891. Ч. VIII. С. 87–88; Речинець къ принятю кандидатѡвъ до пѣвческаго заведења. *Там само*. 1898. Ч. VIII. С. 104.

²² Бажанський П. О Дякахъ. С. 108; Вѣстникъ для дякоѡвъ. Зъ надъ Буга. *Посланникъ*. 1895. Ч. 20. С. 7.

²³ О институтахъ для образованія и вихованія дякоѡвъ въ Галицкой Руси. *Дякоѡвскій Гласъ*. 1899. Ч. 1. С. 5–7.

²⁴ [И. Б.] Допись зъ Станиславѡвской Епархіи. *Там само*. 1896. Ч. 6. С. 83; Преосвященный Іоанъ Снѣгурскій. *Там само*. 1897. Ч. 11. С. 165.

²⁵ О институтахъ для образованія и вихованія дякоѡвъ... С. 5–7.

церкви, який діяв на базі Ставропільської бурси і був широко відомим високим рівнем виконання творів не тільки церковно-духовного, а й класичного репертуару²⁶.

Створення у січні 1884 р. Станіславівської греко-католицької єпархії зумовило потребу й там заснувати єпархіальний дяківський фаховий навчальний заклад²⁷. На зламі 1880–1890-х років це завдання фактично виконувала приватна дяківська школа, яку провадив керівник станіславівського катедрального хору й один із чільних діячів дяківського руху в Галичині Ігнатій Полотнюк²⁸. Випускники школи здобували навички церковного співу та підтверджену спеціальним іспитом кваліфікацію керівника хору²⁹. З 1893 р. цей курс розширено. Навчаючись протягом 10–12 (а з 1894 р. 8–10³⁰) місяців, слухач здобував знання з основ музичної грамоти та нотного співу, а одночасно мав можливість навчатися якогось ремесла в місцевій промисловій школі³¹. У 1895 р. навчальний заклад розташувався у спеціально спорудженому й утримуваному консисторією будинку, розрахованому на навчання й проживання 18–20 учнів, що містив окреме помешкання для двох дяків³². Від 1 листопада 1896 р. станіславівська дяківська школа почала діяти за зразком аналогічних закладів Львівської та Перемишльської єпархій. Так, для вступу претендент мав подати до єпархіальної консисторії атестат про закінчення народної школи та затверджене своїм парафіяльним урядом свідоцтво моральності, а також обов'язково володіти гарним голосом. Курс навчання разом із практикою при катедральній церкві охоплював 2 роки та, крім опанування фахових дисциплін, продовжував мати безкоштовні заняття у промисловій школі для набуття вихованцями навичок зі столярства, токарства, різьбярства, купецтва чи ведення промислових книг. Консисторія забезпечувала учнів помешканням, опаленням, світлом, пранням і надавала комплект верхнього одягу. Однак вихованці мусили самостійно подбати про постіль для себе, одяг та білизну, а також щомісяця сплачувати 7 зол. рин. на харчування³³. У вересні 1898 р. Товариство взаємної помочі греко-католицьких церковних дяків Станіславівської єпархії встановило для учнів школи дві постійні стипендії імені цесаревої Єлизавети по 25 зол. рин. кожна³⁴, а наступного розпочало заходи для заснування дяківської бурси³⁵.

²⁶ Киричук О., Орлевич І. Львівський Ставропільський інститут... С. 201–225; О інститутах для образования и вихованя дяковъ... С. 5–7.

²⁷ Другі загальні збори Товариства взаимной помочи дяковъ єпархїи Станиславѳской. *Дѣло*. 1892. Ч. 134. С. 2; Валіхновська З. До історії заснування Дяківської школи... С. 69–73.

²⁸ Детальніше про Ігнатія Полотнюка див.: Валіхновська З. Постать Ігнатія Полотнюка...

²⁹ Въ справѣ приготоуленья и науки дяковъ. *Вѣстникъ Станиславѳской єпархїи*. 1888. Ч. VII. С. 78.

³⁰ Курсъ науки дяковства въ Станиславѳвѣ. *Вѣстникъ Станиславѳской єпархїи*. 1894. Ч. VIII. С. 101.

³¹ Курсъ науки дяковства въ Станиславѳвѣ. *Додатокъ до Вѣстника Станиславѳской Єпархїи*. 1893. Ч. VII. С. 100.

³² Новинки. *Дяковскій Гласъ*. 1895. Ч. 1. С. 14; О інститутах для образования и вихованя дяковъ въ Галицкой Руси. *Там само*. 1899. Ч. 1. С. 5–7.

³³ Дотычно конкурсу на кандидатѳвъ до Бурсы дяковской. *Вѣстникъ Станиславѳской Єпархїи*. 1896. Ч. X. С. 88–89.

³⁴ Загальні збори. *Дяковскій Гласъ*. 1898. Ч. 10. С. 150–151.

³⁵ Въ десяті роковини завязаня «Товариства взаимной помочи Дяковъ» Еп. Станиславѳской. *Там само*. 1899. Ч. 9. С. 133; Першій выказъ Жертвъ на дяковску Бурсу въ Станиславѳвѣ. *Там само*. С. 133–134.

Можливість здобути фахову дяківську освіту надавали також приватні курси, які з дозволу духовної влади діяли у м. Зборів (Тернопільщина) під керівництвом кваліфікованого регента Теодора Янішевського³⁶ та с. Денисів (Тернопільщина) під керівництвом пароха Йосипа Вітошинського³⁷. З 1898 р. такі ж стартували й у Стрию³⁸.

Вінцем навчання як в єпархіальних дяківських школах, так і на приватних курсах ставав фаховий іспит перед спеціальною єпархіальною консисторською комісією³⁹. Для допуску до нього зацікавлені особи за посередництвом парафіяльних урядів, де мешкали або працювали, мали у встановлений термін подати до консисторії пакет документів: свідоцтва про хрещення й миропомазання, моральності, закінчення принаймні трикласної народної школи чи навчального закладу з аналогічним рівнем знань, а також про місце й тривалість дяківської освіти й успішність фахової практики. Відтак у встановлений день претенденти прибували до консисторії на іспит, у межах якого мали продемонструвати свої знання з Катехизму, Старого і Нового Завітів, церковних співу та уставу, граматики церковнослов'янської мови⁴⁰. Особа, яка успішно складала іспит, отримувала кваліфікаційне свідоцтво церковного співця⁴¹.

Аналізуючи стан дяківської освіти, сучасники відзначали потребу розширення мережі фахових навчальних осередків⁴². Так, правління Станіславівського дяківського товариства закликала єпископат подбати про заснування публічних фахових дяківських шкіл, які би перебували під керівництвом і наглядом духовної влади й утримувалися з релігійного, державного чи крайового фонду⁴³. Один із активістів дяківського руху – о. Петро Бажанський⁴⁴ – виступав за створення у кожному деканаті дво- і трирічних фахових курсів, де під керівництвом досвідченого дяка чи душпастиря некваліфіковані церковні співці й кандидати дяківського стану могли б навчатися не тільки співу та уставу, а і стилю поведінки, церковної мови,

³⁶ Вартість навчання на цих курсах становила 3 зл. у місяць без харчування і 8 зл. 50 кр. – з харчуванням (Надбране. *Посланникъ*. 1890. Ч. 19. С. 8. Також див.: Курсь однорочної науки на п'явц'їв церковныхъ въ Зборовѣ. *Львѣвско-Архієпархіальнй вѣдомости*. 1889. Ч. VIII; Курсь науки дяковства въ Зборовѣ. *Дяковскій Гласъ*. 1897. Ч. 10. С. 157).

³⁷ Бажанський П., о. Бувальщина дяковъ передь 50. Лѣтами. *Дяковскій Гласъ*. 1897. Ч. 8. С. 117–119.

³⁸ Курсь науки сп'вѣу нотного для кандидатѣвъ на дяковъ и управител'ѣвъ хору отвирає Агенда дяковского товариства в Стрию. *Там само*. 1898. Ч. 11. С. 171.

³⁹ Курсь однорочної науки на п'явц'їв церковныхъ въ Зборовѣ. *Львѣвско-Архієпархіальнй вѣдомости*. 1889. Ч. VIII; Дяковскій испьгъ. *Дяковскій Гласъ*. 1899. Ч. 7. С. 110.

⁴⁰ О речинци испьта дяковского. *Вѣстникъ Станиславѣвской Епархіи*. 1894. Ч. IV. С. 56–57; Єпископска Консисторія визначає день 31 Мая 1895 яко реченець до испьгу дяковского. *Там само*. 1895. Ч. VI. С. 63–64; О речинци испьта дяковского. *Там само*. 1899. Ч. V. С. 44.

⁴¹ Наприклад, див.: Дяковскій испьгъ въ Перемышли. *Дяковскій Гласъ*. 1897. Ч. 7. С. 108.

⁴² Зъ Перемыской Епархіи. *Там само*. 1898. Ч. 7. С. 109.

⁴³ Другі загальні збори Товариства взаимнои помочи дяковъ епархіи Станиславѣвской. *Дѣло*. 1892. Ч. 134. С. 2; Засѣдане Выдѣлу. *Там само*. 1897. Ч. 7. С. 106–107.

⁴⁴ Детальніше про о. П. Бажанського див.: Ясіновський Ю. Отець Порфирій Бажанський як дослідник церковної музики (у 180-ту річницю від дня народження). *Калюфонія: Науковий збірник з історії церковної монодії та гимнографії*. Львів, 2016. Ч. 8. С. 213–229.

догм віри, а також здобувати господарську освіту⁴⁵. Таку ж ініціативу висували й загальні збори дяківського товариства Львівської архієпархії⁴⁶.

Водночас лунали заяви про необхідність удосконалення програми та методів навчання у дяківських навчальних закладах⁴⁷, надання освітньому курсу церковних співців єдиного стандарту й вимог. Важливим чинником для досягнення цього називали створення фахових підручників, присвячених церковному співу, уставу, формуванню відповідного стилю поведінки та постави регентів⁴⁸. Зокрема, нагальною потребою називали запровадження однотипного виконання церковних наспівів. Саме суворе дотримання стандарту виконання всіх наспівів із їхньою мелодикою, тривалістю нот, інтонаціями сучасники називали чинником, який забезпечував величність обряду. Натомість у греко-католицьких храмах поширеним явищем був довільний підхід до співосупроводу відправ. Як наслідок, у суспільстві побутувала приповідка: «Що попик, то типик, а що дяк, то гласнопісонець»⁴⁹. Для подолання цієї проблеми учасники Львівського провінційного собору 1891 р. звернулися до митрополита і єпископів зі закликом подбати про видання підручника з викладом офіційного уніфікованого стандарту церковних відправ⁵⁰. Можливо, саме у відповідь на цю постанову того ж 1891 р. І. Полотнюк розпочав роботу над укладенням церковного підручника-співаника, який мав містити мелодії всіх чинів і частин богослужіння: вечірню, повечір'я, литію, утрєню, Літургії Івана Золотоустого, Василя Великого, Передосвячених Дарів, канон Пасхи й церковні пісні. У підручник автор планував додати мелодії, які особисто збирав тривалий час. Також просив колег надсилати непоширені версії церковних наспівів із фіксацією місця чи особи, від якої їх записано⁵¹. Робота над збірником тривала кілька років, і 1897 р. він врешті отримав апробацію Львівського митрополичого ординаріату. Проте побачив світ аж 1902 р. Причиною цього, очевидно, стало те, що кошти на публікацію збирали

⁴⁵ Бажаньській П. О Дякахъ. С. 110; Бажаньській П. Бувальщина дяківъ передъ 50. Лѣтами. *Дяківській Гласъ*. 1897. Ч. 8. С. 117–119.

⁴⁶ Рухъ въ рускихъ товариствахъ. *Дѣло*. 1894. Ч. 143. С. 2.

⁴⁷ Дуже критичну оцінку рівню навчання у єпархіальних дяківських бурсах висловив один із дописувачів «Посланника». Він зазначав: «Дотеперѣшні бурсы такъ во Львовѣ якоже и Перемышли не бѣтовѣдають цѣлкомъ своєму назначеню и зъ нихъ звычайно еще бѣльшіи неуки виходять, якъ се на селѣ неразъ буває (Преосвященный Епископъ Станиславѣвскій. *Посланникъ*. 1894. Ч. 20. 16 (28) жовтня. С. 7). Згодом не обійшлося без критики й на адресу станіславівської дяківської школи (Антон В., о. В справі організації церковних півців. *Нива*. 1908. Ч. 1. С. 26). Також див.: Копко М., о. Кѣлька мислей въ справѣ дяківскѣй насуваючихъ ся при читаню квестіонарѣвъ надѣсланыхъ Урядами парохіальными Епархіи Перемыскон. *Дяківській Гласъ*. 1899. Ч. 7. С. 103–106.

⁴⁸ Бажаньській П., о. Бувальщина дяківъ... С. 117–119.

⁴⁹ Відображення такого стану речей знаходимо в опублікованих на шпальтах часопису «Діло» спогадах дяка, який писав: «Вчивъ ся я у старого Титлы ... Якъ зачне було “Иже Херувимы” спѣвати, то слушаешъ и не наслушаешъ ся, а потрафляти за нимъ анѣ не думай! Кождои недѣлѣ инакше вытѣгае...» (*Богданъ Л.* Оповѣдане дяка. *Дѣло*. 1897. Ч. 165. С. 1–2). Порушення приписів щодо відправ могло ставати також наслідком неретельності й легковажного ставлення співців. Так, Степан Шухевич згадував, що дяк Красова Петро Самбірський «... В часі відправи дуже часто опускав цілі уступи з того, що мав читати або співати, а тоді від престола чути було голос мого тата: “Петре! Ти знов обкрадаеш Пана Бога! Отямся!”». Після цього відправа йшла дальше» (Шухевич С. *Моє життя...* С. 52).

⁵⁰ Чинности и рѣшеня... С. 130.

⁵¹ Одозва. *Дѣло*. 1891. Ч. 189. С. 2–3.

через передплату від зацікавлених осіб⁵², тож процес дуже затягнувся. До того ж друком з'явилася тільки перша частина праці. Видати другу, яка мала містити три Літургії, парастас, акафісти та деякі інші служби й наспіви, перешкодила смерть І. Полотнюка⁵³. Попри це, видання мало неабияке значення, адже в ньому знані церковні наспіви було покладено на ноти, що зробило «Напівник» цінним практичним посібником із вивчення музичної грамоти і церковного співу для дяків⁵⁴. Відповіддю на потребу у збірниках із церковними наспівами стала й поява 1894 р. праці духівника та професора Генеральної духовної семінарії у Львові о. Ісидора Дольницького «Гласопісець, або Напівник церковний»⁵⁵.

Значним недоліком дяківської освіти називали також відсутність належного вокального вишколу, через що поширеним явищем серед регентів був брак співочої техніки, невміння чітко вимовляти слова, правильно формувати звук, зберігати під час співу природну міміку тощо⁵⁶. Це, безперечно, неабияк шкодило красі й величності відправ, створенню на них піднесеної молитовної атмосфери, не сприяло поглибленню побожності вірян, їхній прив'язаності до своєї Церкви й обряду⁵⁷. «Коли зайдемо до наших святинь, – зазначав один із сучасників, – то представляється звичайно крайня мертвота: нарôдь шепче підчас Богослуження молитви, котрих не розумѣе, а вь хорѣ рипить самь одинь дякъ, гейбы творивь насмѣшку зь прекрасного пѣнія церковного»⁵⁸. Для заповнення цієї прогалини о. П. Бажанський приділив окрему увагу вивченню засад вокальної майстерності в рукописному підручнику «Наука о сольках ірмолойних». Спеціально питанню вокального виховання співців було присвячено підручник Дмитра Якубовича «Наука о церковном пінію». У ньому автор давав рекомендації щодо постановки голосу, звуковидобування, постави тіла під час співу тощо⁵⁹.

Невід'ємною складовою дяківської майстерності, яку треба було розвивати в межах навчання майбутніх регентів, називали вміння чітко і з розумінням читати молитви й церковні книги (щоб «подобали ся не такь звуки спѣваючого, якь щобы радше припадав до душѣ змысль слôвъ св.»⁶⁰), співати ірмологіон, легко переходити

⁵² Полотнюк І. О однообразности церковного пѣнія (и запросины до передплаты на церковный спѣваникъ). *Дяківській Глась*. 1897. Ч. 1. С. 7–9.

⁵³ Валіхновська З. О. Музично-церковна освіта Галичини... С. 12.

⁵⁴ Зваричук Ж. Богослужбове хорове виконавство міста Івано-Франківська: історія та основні тенденції розвитку. *Хорове мистецтво у вищій школі: проблеми і перспективи професійної підготовки: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Івано-Франківськ, 25–26 жовтня 2013 р.). Івано-Франківськ, 2013. С. 33–34.

⁵⁵ Сайко О. Дольницький Ісидор Іванович. *Енциклопедія сучасної України* / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін. Київ, 2008. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=20658 (дата звернення: 24.05.2022).

⁵⁶ Степан Шухевич так згадував про дяка в парафії Красів Петра Самбірського: «Мав гарний тенор. Як дяк, він співав у церкві в крилосі і при більшому торжестві хотів піднести вартість і красу свого голосу, а що думав, що “тремуляндю” підносить вартість голосу, тому в часі співу прикладав кулак правої руки в околицю адамового яблука, потрясав рукою, голос починав дриготіти, а православним християнам це дуже припадало до вподоби» (Шухевич С. *Моє життя...* С. 51–52).

⁵⁷ [І. Н.] Недостатки вь виконаню церковного напѣву. *Прапорь*. 1898. Ч. 4. С. 100–101.

⁵⁸ Сила рускои пѣсни. *Посланникъ*. 1893. Ч. 16. С. 7.

⁵⁹ Валіхновська З. О. Музично-церковна освіта Галичини... С. 12.

⁶⁰ Чинности и рѣшения... С. 130.

з гласу на глас, добре розуміти церковний устав⁶¹. Отець П. Бажанський наголошував на гострій потребі видати для дяків церковний устав із лаконічним чітким поясненням, що таке церковна мова, церковний спів, типик, гласи, празники тощо⁶². У 1899 р. великою мірою цей задум реалізував о. І. Дольницький у праці «Типік Церкви русько-католицькесія». Автор змінив традиційний до того часу підхід до укладення типиків, помістивши замість непридатної для реалізації дисциплінарної частини практичні й актуальні для сучасності коментарі до богослужінь, їхнього вигляду, різних казусних моментів (збіги свят, окремих календарних періодів, постів) тощо. Праця набула вигляду підручника, сприяла глибшому усвідомленню змісту відправ, здобула популярність як серед духовенства, так і зацікавлених світських осіб⁶³.

Наприкінці XIX ст. непоодинокі українські священники робили кроки до видання необхідної богослужбової літератури. Так, о. Олексій Слюсарчук переклав розмовною українською мовою псалми (вийшли 1904 р.), о. Петро Бажанський підготував до друку збірник церковних пісень⁶⁴, наприкінці 1897 р. музичну бібліотеку почав видавати о. Максим Копко (молитви, богослужебні пісні, тропарі)⁶⁵. Фахові інформативні статті публікував становий часопис «Дяківський глась»⁶⁶.

Наприкінці XIX ст. неодноразово лунали заяви про необхідність обов'язковою складовою навчання у дяківських освітніх закладах зробити вивчення промислу: садівництва, пасічництва, крамарства, ремісництва, виробництва речей церковно-релігійного вжитку (іконостасів, вітварів, престолів, проповідниць, хрестів, надгробків, рам для образів тощо), освоєння навиків канцелярської роботи. Це обґрунтовували низкою аргументів: можливістю гарантувати церковним співцям стабільне матеріальне забезпечення⁶⁷, налагоджувати їхню тісну взаємодію, авторитетність і довірчі стосунки з парафіянами⁶⁸, способом формувати з української дяківської верстви національний середній клас⁶⁹. Відтак входження економічно-господарського навчання як обов'язкової складової дяківських освітніх закладів на зламі XIX–XX ст. стало практикою чи не всіх фахових навчальних осередків⁷⁰. Водночас під впливом гасел, на Загальному австрійському з'їзді керівників хорів, диригентів і органістів (1899) на шпальтах «Дяківського гласу», була представлена думка, що дяки, як церковні слуги, не повинні розпорозуватися на інші види

⁶¹ О потребѣ підручника о службовѣмъ порядку для дяковъ. *Дяковській Глась*. 1895. Ч. 2. С. 23–24; Вѣдчить о Дякахъ о. Генрика Полянського. *Там само*. 1896. Ч. 5. С. 72–73; Приготовленя и вимоги до дяковскихъ испытѣвъ. *Там само*. 1897. Ч. 5. С. 74–75.

⁶² Бажанській П., о. Бувальщина дяковъ... С. 9.

⁶³ Василюшин І. Коментарі у Типику о. Дольницького та їхні джерела. *Релігія в Україні*. 2015. 5 січня. URL: <https://www.religion.in.ua/main/history/27935-komentari-u-tipiku-o-dolnickogo-ta-yixni-dzherela.html> (дата звернення: 25.05.2022).

⁶⁴ Бажанській П., о. Бувальщина дяковъ... С. 118–119.

⁶⁵ Музикальну Бібліотеку. *Дяковській Глась*. 1897. Ч. 12. С. 188.

⁶⁶ Наприклад, див.: Матюк В., о. Наука нотного музикального пінія. *Дяковській Глась*. 1898. Ч. 1. С. 6–8; Кипріянь І., о. Церковні гѣснопѣнія, ихъ назва и значѣне. *Там само*. С. 3–6.

⁶⁷ [П. П-вичь] Дописи «Дѣла». Зъ Живця. *Дѣло*. 1895. Ч. 148. С. 1–2; Вѣстникъ для дяковъ. *Посланникъ*. 1894. Ч. 23 и 24. С. 11.

⁶⁸ Бажанській П. О Дякахъ. С. 109.

⁶⁹ Справа дяковска. *Батьковщина*. 1885. Ч. 5. С. 33; Загальні збори. *Дяковській Глась*. 1898. Ч. 10. С. 146.

⁷⁰ Антон В., о. В справі організації церковних півців. *Нива*. 1908. Ч. 1. С. 24; Допись. Зъ Зборова. *Посланникъ*. 1895. Ч. 6. С. 7–8.

діяльності, натомість мають концентруватися винятково на якісному виконанні своїх фахових обов'язків, постійно практикуючись та дбаючи про вдосконалення свого професійного рівня⁷¹.

Важливим завданням дяківських навчальних закладів поряд із вихованням добрих фахівців вважали формування верстви з глибоким християнським світоглядом та усвідомленням важливості свого покликання, відданих патріотів своєї Церкви, обряду й народу, перших помічників священника у просвітницькій діяльності серед населення⁷². Тому церковні співці мали ставати у своїх громадах «*“душею”* всяких чеснотъ и праць ...»⁷³, даючи приклад морального і тверезого життя, працьовитості, відповідальності, потягу до знань та просвіти⁷⁴. «Зъ честію и гѣдностію служѣмъ церквѣ и св. обрядови, – закликав співбратів один із галицьких дяків, – служѣмъ справѣ народно́й, будьмо провѣдниками братѣвъ наших, будьмо славою нашего народа»⁷⁵.

Підвищення кваліфікації дяків. Паралельно з налагодженням системи виховання молодшої когорти кваліфікованих дяків існувала потреба приведення до норми професійної придатності вже наявних. Статистика засвідчувала, що ситуація з цим була вкрай невтішною. Так, на 1895 р. у Перемишльській єпархії з 830 дяків тільки 183 (22 %) мали фахову кваліфікацію, підтверджену спеціальним іспитом. Та й рівень цих осіб, очевидно, сильно відрізнявся, бо сюди зараховували як випускників дяківського інституту, так і тих, хто просто склав фаховий іспит перед своїм парохом. Понад половину єпархіальних співців (471 особа – 56 %) поєднували дяківство з господарською діяльністю, при тому тільки 57 із них (12 %) мали фахову кваліфікацію, решта ж були самоуками й трактували дяківство винятково як підробіток. Такі особи часто не мали жодного поняття про устав, ірмологіон, знали мало церковних пісень, а їхні вміння обмежувалися спроможністю співати тільки Божественну Літургію. Як наслідок, характеризуючи кваліфікацію парафіяльного дяка, душпастирі часто зазначали: «самоук», «до нічого», «но іншого найти не можна»⁷⁶. Не кращою була ситуація у Станіславській єпархії⁷⁷.

Відтак нагальною потребою було здійснення фахової підготовки наявних дяків. Співці могли скористатися послугами приватних дяківських курсів. Так, І. Полотнюк у школі при Станіславській катедрі проводив 3–4-місячні підготовчі курси для старших регентів⁷⁸. Водночас о. П. Бажанський закликав використовувати як нагоду для фахового навчання з освоєнням уставу, співу, поведінки дяківські збори⁷⁹.

З ініціативою вирішення проблеми фахової кваліфікації дяків у 1891 р. виступили представники Станіславського дяківського товариства. Вони закликали

⁷¹ Загальний австрійській з'їздъ управителѣвъ хорѣвъ, дирігентѣвъ и органістѣвъ у Вѣдни. *Дяківській Гласъ*. 1899. Ч. 12. С. 182.

⁷² Мариничъ С. Прикметы добраго дяка. *Там само*. Ч. 6. С. 81.

⁷³ Значѣне и вага дяківскихъ Товариствъ. *Там само*. 1896. Ч. 2. С. 17–18.

⁷⁴ Вѣдчить о Дякахъ о. Генрика Полянського. *Там само*. Ч. 6. С. 90; Вѣ справѣ дяківъ. *Посланникъ*. 1894. Ч. 3. С. 2.

⁷⁵ Вѣ десяти роковини завязаня Товариства взаимной помочи Дяківъ Еп. Станиславѣвской. *Дяківській Гласъ*. 1899. Ч. 9. С. 132–133.

⁷⁶ О поднесенію моральному стану дяківского. *Дяківській Гласъ*. 1895. Ч. 3. С. 37–38.

⁷⁷ Обезпеченіе и подвышеніе дотации для дяківъ. *Там само*. Ч. 1. С. 13.

⁷⁸ Курсь науки дяківства въ Станиславѣвѣ. *Вѣстникъ Станиславѣвской єпархії*. 1894. Ч. VIII. С. 101.

⁷⁹ Бажанській П., о. Бувальщина дяківъ... С. 9–10.

єпархіальну духовну владу видати розпорядження, яким зобов'язати всіх некваліфікованих співців скласти фаховий іспит перед спеціальною консисторською комісією⁸⁰. Відтак правління товариства чи не щороку зверталось з цим проханням до своєї консисторії або ординаріату, періодично підсилюючи його додатковими вимогами: встановити для виконання розпорядження фіксований термін тривалістю у 3 (а згодом 2) роки⁸¹; зобов'язати деканів під час візитацій контролювати виконання співцями цього розпорядження⁸²; видати інструкцію з вимогами до дяківських іспитів⁸³, проводити засідання іспитової комісії двічі на рік – весною і восени – та визначити чіткі терміни її роботи⁸⁴; запровадити засаду, що особи без належної підготовки не можуть претендувати на посаду дяка⁸⁵. Для доведення потреби у відповідному розпорядженні в 1894 р. правління товариства зібрало статистику кваліфікованих і некваліфікованих дяків у Станіславівській єпархії та передало її ординаріатові⁸⁶.

Спеціальний підхід пропонувалося виробити до літніх дяків, зокрема обдумати можливість для приватної освіти чи спеціальних коротких курсів⁸⁷, а співців із великим професійним стажем автоматично визнати придатними й видати їм кваліфікаційні свідоцтва⁸⁸. Ініціативу Станіславівського дяківського товариства підхопили колеги з Перемишльської⁸⁹ та Львівської⁹⁰ єпархій. Водночас лунали пропозиції, щоб, з огляду на зазвичай дуже скрутне матеріальне становище церковних співців, запровадити практику проведення кваліфікаційних іспитів не в єпархіальних центрах, а в деканатах⁹¹.

Попри наполегливі звернення дяків-активістів, духовна влада зволікала з виданням розпорядження про обов'язкове підтвердження співцями фахової кваліфікації⁹². У цих умовах складати іспит перед спеціальною консисторською комісією зголошувалася дуже незначна кількість дяків. Та й ті не завжди робили це

⁸⁰ Рухъ въ рускихъ товариствахъ. *Дѣло*. 1891. Ч. 131. С. 2–3.

⁸¹ Другі загальні збори Товариства взаимной помочи дяківъ єпархії Станиславѳвскои. *Там само*. 1892. Ч. 134. С. 2.

⁸² Загальні збори. *Дяківській Глась*. 1898. Ч. 10. С. 150–151; Зъ Станиславѳвскои Єпархії. *Там само*. Ч. 12. С. 185–187.

⁸³ Другі загальні збори Товариства взаимной помочи дяківъ єпархії Станиславѳвскои. *Дѣло*. 1892. Ч. 134. С. 2; Рухъ въ рускихъ товариствахъ. *Там само*. 1894. Ч. 49. С. 2–3.

⁸⁴ Загальні збори. *Дяківській Глась*. 1898. Ч. 10. С. 150–151; Зъ Станиславѳвскои Єпархії. *Там само*. Ч. 12. С. 185–187.

⁸⁵ Вѣсти зъ дяківскіхъ Товариствъ. *Дяківській Глась*. 1896. Ч. 4. С. 58.

⁸⁶ Рухъ въ рускихъ товариствахъ. *Дѣло*. 1894. Ч. 49. С. 2–3.

⁸⁷ Зъ Єпархії Станиславѳвскои. Дяківскі збори деканальні въ Городенцѳ. *Дяківській Глась*. 1896. Ч. 7. С. 102; Зъ Станиславѳвскои Єпархії. *Там само*. 1898. Ч. 12. С. 185–187.

⁸⁸ Другі загальні збори Товариства взаимной помочи дяківъ єпархії Станиславѳвскои. *Дѣло*. 1892. Ч. 134. С. 2; Деканальні дяківскі збори деканата Нараѳвского. *Дяківській Глась*. 1898. Ч. 3. С. 44.

⁸⁹ Меморіаль. *Дяківській Глась*. 1898. Ч. 11. С. 166–167.

⁹⁰ Зъ Бережанъ пишуть намъ. *Там само*. 1896. Ч. 7. С. 108.

⁹¹ Вѣсти зъ Єпархії Львівскои. *Там само*. Ч. 6. С. 87; Зъ Єпархії Станиславѳвскои. Дяківскі збори деканальні въ Городенцѳ. *Там само*. Ч. 7. С. 102.

⁹² Копко М., о. Колька мислей въ справѳ дяківскѳй насувающихся при читаню квестіонаровъ надѳсланныхъ Урядами парохіальными Єпархії Перемыскои. *Дяківській Глась*. 1899. Ч. 7. С. 103–106.

з першого разу⁹³. Чимало осіб, які здобували дяківську освіту, наприкінці курсу не приступали до кваліфікаційного екзамену. Так, на 1897 р. курси І. Полотнюка випустили 105 дяківських кандидатів, із яких тільки 56 склали фаховий іспит, кілька були відправлені на перездачу, а решта – не склали⁹⁴. Також і у приватній школі Т. Янишевського у Зборові на 1895 р. зі 45 випускників кваліфікаційний іспит склали тільки 25⁹⁵. Причиною цього називали страх перед екзаменаційним випробуванням, а також непевність в одержанні/збереженні місця праці⁹⁶. Останнє впливало з того, що не існувало чітко прописаного механізму заміщення дяківських посад, який би дозволяв душпастирям усувати некваліфікованих дяків⁹⁷. Також, попри певні зрушення, все ще невіршеним залишалося питання стабільного й належного матеріального забезпечення церковних співців. Тому у священничих і дяківських колах існувало чітке розуміння, що вирішення проблеми кваліфікаційного рівня регентів можливе тільки за умови комплексного підходу до організації життя й діяльності церковних співців.

Довгоочікуване розпорядження про обов'язкову кваліфікацію дяків Станіславівська греко-католицька єпархіальна консисторія видала 17 березня 1899 р. За ним усі церковні співці, які мали намір надалі працювати за фахом, мусли протягом двох наступних років скласти кваліфікаційний іспит перед спеціальною консисторською комісією⁹⁸. Відтак механізм якісних змін рівня греко-католицького регентства в Галичині було запущено. Внаслідок заходів активістів дяківського руху та духовних кіл на шпальтах галицьких часописів все частіше почали з'являтися оголошення типу: «Дякъ съ дуже добрымъ голосомъ, знаочій дуже добре уставъ церковный, съ отличными свѣдоцтвами ... глядає мѣсця»⁹⁹.

Отже, як бачимо, наприкінці ХІХ ст. ГКЦ у Галичині опинилася перед проблемою стрімкого падіння кваліфікаційного рівня дяків, що сталося внаслідок втрати верствою стабільного матеріального забезпечення. Ситуація, коли посаду церковного співця обіймали люди без належної фахової освіти, відповідних обдарувань і світоглядних засад, украй негативно позначалася на авторитеті Церкви й обряду, рівні побожності вірних та ставленні до самих регентів. Це спонукало духовенство й активістів дяківського руху звернути увагу на стан професійної освіти церковних співців у краї. Відтак серед жвавого обговорення опинилися питання вдосконалення програми дяківських навчальних закладів, приведення її до єдиного стандарту та вимог. Усвідомлення прогалин у навчальному процесі спонукало представників священничого і дяківського стану до створення відповідних фахових підручників.

⁹³ Дяківській испить въ Станиславовѣ. *Дяківській Глась*. 1897. Ч. 6. С. 92; Дяківській испить въ Перемьшли. *Там само*. 1897. Ч. 7. С. 108; Испить пѣвцѣвъ церковныхъ въ Заведеню дяківскѣмъ въ Перемьшли. *Там само*. 1896. Ч. 7. С. 108.

⁹⁴ Въ Станиславовѣ. *Дяківській Глась*. 1897. Ч. 7. С. 108. Також див.: Въ школъ дяківской. *Посланникъ*. 1889. Ч. 5. С. 7.

⁹⁵ Допись. Зъ Зборова. *Посланникъ*. 1895. Ч. 6. С. 7–8.

⁹⁶ Деканальні дяківскі зборы деканата Нараївского. *Дяківській Глась*. 1898. Ч. 3. С. 44.

⁹⁷ Очабрукъ А., о. Допись въ справѣ дяківскѣй. Зъ повѣту лѣского. *Там само*. 1896. Ч. 4. С. 57.

⁹⁸ Въ дѣлѣ дяковѣ Епархіи Станиславѣвской. *Вѣстникъ Станиславѣвской епархіи*. 1899. Ч. IV. С. 35.

⁹⁹ Дякъ. *Посланникъ*. 1894. Ч. 10 и 11. С. 11. Також див.: Вѣстникъ для дяковѣ. *Там само*. 1895. Ч. 5. С. 8.

Водночас за підтримки духовної влади діяло кілька приватних дяківських курсів, започатковано фахову дяківську школу у Станіславові. Поряд із цим зроблено кроки для нормалізації стану професійної придатності вже наявних співців через проходження короткотривалих фахових курсів та зобов'язання скласти відповідний кваліфікаційний іспит. Такі заходи зумовили те, що на початок ХХ ст. кількість професійних дяків у ГКЦ відчутно зросла. Це ще більше актуалізувало проблему якнайшвидшого забезпечення церковним співцям гідної стабільної зарплати та налагодження механізму заміщення дяківських посад для заповнення їх винятково кваліфікованими кадрами.

Словничок використаних термінів¹⁰⁰

Акафист – 1. Похвальна пісня на честь Ісуса Христа, Богородиці чи святого, що складається з 13 кондаків та 12 ікосів, яку виконують поза богослужінням добоного кола; 2. Частина богослужіння Акафистової суботи.

Богоробдичний – піснеспів, змістом якого є прославлення та звеличення Пресвятої Богородиці.

Вечірня – богослужіння у складі вечірнього богослужіння, яке починає добове коло богослужінь і яке відправляють перед повечер'ям.

Глас – 1. Сукупність текстів змінних частин богослужінь тижневого кола, які протягом одного тижня виконують на одну мелодію; 2. Мелодія, на яку виконують зазначені богослужіння.

Ірмологіон – нотна церковно-богослужбова книга, збірка ірмосів.

Кондак – частина акафиста, яку виконують перед ікосом.

Литія – богослужіння у складі всенічної, що його відправляють у притворі та під час якого здійснюють обряд освячення хліба, пшениці, вина та елею.

Парастас – заупокійне богослужіння, що його відправляють за душі померлих.

Повечер'я – частина вечірнього богослужіння, яке відправляють після вечірні або у поєднанні з нею.

Подоббен – піснеспів, зорієнтований на інший піснеспів як на метричний та мелодійний зразок для себе, але сам таким не є.

Самогласний – піснеспів, який не послуговується іншими піснеспівами як метричним і мелодійним зразком, але й сам не є таким зразком для інших.

Тропар денний – відпустительний тропар, змістом якого є згадування та прославлення тієї священної особи чи події, що їй присвячено день.

Устав (тинікон, тинік) – церковно-богослужбова книга, що містить виклад порядку проведення всіх богослужінь річного кола.

Утрєня – частина ранкового богослужіння, яке відправляють після опівнічнї перед першим часом або в поєднанні з ними.

REFERENCES

Anton, V., o. (1908). V spravi organizatsii tserkovnykh pivtsiv. *Нyuвa*, 1, 24–26 [in Ukrainian].

¹⁰⁰Словничок укладено на основі праці Наталії Пуряєвої «Словник церковно-обрядової термінології». Львів: Свічадо, 2001. 160 с.

- Bazhanskyi, P. (1892). O Diakakh. *Dushpastyr*, 5, 105–108 [in Ukrainian].
- Bazhanskyi, P., o. (1897). Buvalshchyna diakiv pered 50 litamy. *Diakivskyyi Hlas*, 8, 117–119 [in Ukrainian].
- Bohdan, L. (1897). Opovidanie diaka. *Dilo*, 165, 1–2 [in Ukrainian].
- Byrchak, I., o. (1898). Za shcho «diakuiut» – diakam? *Vriemiennik Stavropigiiskogo instituta s miesiatseslovom na obyknoviennyyi god 1899*, 119 [in Russian].
- Chynnosti i rishenia ruskoho provyntsialnoho sobora v Halychyni otbuvshoho sia vo Lvovi v rotsi 1891. (1896). Lviv [in Ukrainian].
- Dekanalni diakivski zbory dekanata Naraiivskoho. (1898). *Diakivskyyi Hlas*, 3, 44 [in Ukrainian].
- Diakivskyyi ispyt. (1899). *Diakivskyyi Hlas*, 7, 110 [in Ukrainian].
- Diakivskyyi ispyt v Peremysli. (1897). *Diakivskyyi Hlas*, 7, 108 [in Ukrainian].
- Diakivskyyi ispyt v Stanyslavovi. (1897). *Diakivskyyi Hlas*, 6, 92 [in Ukrainian].
- Diak. (1894). *Poslannyk*, 10–11, 11 [in Ukrainian].
- Dopys. Z Zborova. (1895). *Poslannyk*, 6, 7–8 [in Ukrainian].
- Dotychno konkursu na kandydativ do Bursy diakivskoi. (1896). *Vistnyk Stanyslavivskoi eparkhii*, X, 88–89 [in Ukrainian].
- Druhi zahalni zbory Tovarystva vzaimnoi pomochy diakiv eparkhiy Stanyslavivskoy. (1892). *Dilo*, 134, 2 [in Ukrainian].
- Epyskopska Konsystoriia vyznachaie den 31 Maia 1895 yako rechenets do ispytu diakivskoho. (1895). *Vistnyk Stanyslavivskoi eparkhii*, VI, 63–64 [in Ukrainian].
- Ispyt pivtsiv tserkovnykh v Zavedenii diakivskim v Peremysly. (1896). *Diakivskyyi Hlas*, 7, 108 [in Ukrainian].
- Kolb, N. (2015). Diakivska verstva v Halychyni naprykintsy XIX stolittia: stanoviyeparkhialni tovarystva. *Z istorii zakhidnoukrainskykh zemel*, 10–11, 155–165 [in Ukrainian].
- Kopko, M., o. (1899). Kilka myslei v spravi diakivskii nasuvaiuchykh sia pry chytanii kvestionariv nadislanykh Uriadamy parokhialnymy Eparkhiy Peremyskoy. *Diakivskyyi Hlas*, 7, 103–106 [in Ukrainian].
- Kurs nauky diakivstva v Stanyslavovi. (1893). *Dodatok do Vistnyka Stanyslavivskoi eparkhii*, VII, 100 [in Ukrainian].
- Kurs nauky diakivstva v Stanyslavovi. (1894). *Vistnyk Stanyslavivskoi eparkhii*, VIII, 101 [in Ukrainian].
- Kurs nauky diakivstva v Zborovi. (1897). *Diakivskyyi Hlas*, 10, 157 [in Ukrainian].
- Kurs nauky spivu notnoho dlia kandydativ na diakiv i upravyteliv khoru otvyraie Agenda diakivskoho tovarystva v Stryiu. (1898). *Diakivskyyi Hlas*, 11, 171 [in Ukrainian].
- Kurs odnorochnoy nauky na pivtsiv tserkovnykh v Zborovi. (1889). *Lvivsko-Arkhieparkhialni vidomosti*, VIII [in Ukrainian].
- Kypriian, I., o. (1898). Tserkovni pisnopiniia, ykh nazva i znachinie. *Diakivskyyi Hlas*, 1, 3–6 [in Ukrainian].
- Kyrychuk, O., & Orlevych, I. (2018). *Lvivskyyi Stavropihiiskyyi instytut (1788–1914). Rol u suspilno-politychnomu, kulturnomu ta relihiinomu zhytti ukrainsiv Halychyny*. Lviv [in Ukrainian].
- Marynych, S. (1899). Prykmety dobroho diaka. *Diakivskyyi Hlas*, 6, 81 [in Ukrainian].

- Matiuk, V., o. (1898). Nauka notnoho muzykalnoho piniia. *Diakivskyi Hlas*, 1, 6–8 [in Ukrainian].
- Memorial. (1898). *Diakivskyi Hlas*, 11, 166–167 [in Ukrainian].
- [M. K.]. (1898). Diak-veteran. *Vriemiennik Stavropigiiskogo instituta s miesia-sleslovom na obyknoviennyi god 1899*, 152–154 [in Russian].
- Muzykalnu Biblioteku. (1897). *Diakivskyi Hlas*, 12, 188 [in Ukrainian].
- Nadislane. (1890). *Poslannyk*, 19, 8 [in Ukrainian].
- Nazarko, I., o., ChSVV. (1962). *Kyivski i halytski mytropolyty. Biohrafichni narysy. (1590–1960)*. Toronto [in Ukrainian].
- Novynky. (1895). *Diakivskyi Hlas*, 1, 14 [in Ukrainian].
- Obezpechenie i pidvysshennie dotatsii dlia diakiv. (1895). *Diakivskyi Hlas*, 1, 13 [in Ukrainian].
- Obvishchenie dotychno pryniatia vospytanykov v zd. pivcheske zavedenie. (1891). *Vistnyk Peremyskoi Eparkhii*, VIII, 87–88 [in Ukrainian].
- Ochabruk, A., o. (1896). Dopys v spravi diakivskii. Z povitu liskoho. *Diakivskyi Hlas*, 4, 56–57 [in Ukrainian].
- Ochabruk, A. (1897). V spravi bratstv tserkovnykh i diakiv. *Dushpastyr*, 6, 138 [in Ukrainian].
- O chyni chetsia i pivtsia tserkovnoho. (1895). *Diakivskyi Hlas*, 1, 7 [in Ukrainian].
- Odozva. (1891). *Dilo*, 189, 2–3 [in Ukrainian].
- O instytutakh dlia obrazovania i vykhovania diakiv v Halytskoi Rusy. (1899). *Diakivskyi Hlas*, 1, 5–7 [in Ukrainian].
- O pidneseniu moralnim stanu diakivskoho. (1895). *Diakivskyi Hlas*, 3, 37–38 [in Ukrainian].
- O potrebi pidruchnyka o sluzhbovim poriadku dlia diakiv. (1895). *Diakivskyi Hlas*, 2, 23–24 [in Ukrainian].
- O rechyntsy ispyta diakivskoho. (1894). *Vistnyk Stanyslavivskoi eparkhii*, IV, 56–57 [in Ukrainian].
- Pershyy vykaz zhertv na diakivsku Bursu v Stanyslavovi. (1899). *Diakivskyi Hlas*, 9, 133–134 [in Ukrainian].
- Polotniuk, I. (1897). O odnoobraznosti tserkovnoho piniia (i zaprosyny doперед-platy na tserkovnyi spivanyk). *Diakivskyi Hlas*, 1, 7–9 [in Ukrainian].
- [P. P-vych]. (1895). Dopysy «Dila». Z Zhyvtsia. *Dilo*, 148, 1–2 [in Ukrainian].
- Preosviashchenyi Epyskop Stanyslavivskii. (1894). *Poslannyk*, 20, 7 [in Ukrainian].
- Preosviashchennyi Ioan Snihurskyi. (1897). *Diakivskyi Hlas*, 11, 165 [in Ukrainian].
- Pryhotovlenia i vymohy do diakivskykh ispytiv. (1897). *Diakivskyi Hlas*, 5, 74–75 [in Ukrainian].
- Puriaieva, N. (2001). *Slovnnyk tserkovno-obriadovoi terminolohii*. Lviv [in Ukrainian].
- Rechynets k pryniatu kandydativ do pivcheskoho zavedenia. (1898). *Vistnyk Pere-myskoy Eparkhii*, VIII, 104 [in Ukrainian].
- Rukh v ruskykh tovarystvakh. (1891). *Dilo*, 131, 2–3 [in Ukrainian].
- Rukh v ruskykh tovarystvakh. (1894). *Dilo*, 49, 2–3 [in Ukrainian].
- Rukh v ruskykh tovarystvakh. (1894). *Dilo*, 143, 2 [in Ukrainian].
- Saiko, O. (2008). Dolnytskyi Isydor Ivanovych. *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy*. Kyiv [in Ukrainian].

- Shukhevych, S. (1991). *Moie zhyttia. Spohady*. London [in Ukrainian].
- Sprava diakivska. (1885). *Batkivshchyna*, 5, 33 [in Ukrainian].
- Syla ruskoj pisny. (1893). *Poslannyk*, 16, 7 [in Ukrainian].
- Tarnavskiy, F., o. (1981). *Spohady: rodyнна khronika Tarnavskykh yak prychnok do istorii tserkovnykh, sviashchenytskykh, pobutovykh, ekonomichnykh i politychnykh vidnosyn u Halychyni v druhiy polovyni XIX storichchia i pershii dekadi XX storichchia*. Toronto [in Ukrainian].
- Valikhnovska, Z. (2004). Do istorii zasnovannia Diakivskoi shkoly u Stanyslavovi (1893 r.). *Etnokulturni protsesy v ukrainskomu urbanizovanomu seredovyschi XX stolittia*, 69–73 [in Ukrainian].
- Valikhnovska, Z. (2009). *Muzychno-tserkovna osvita Halychyny avstrijskoi doby (1772–1918)*. [Music and church education in Halychyna during the Austrian era (1772–1918)]. (*Extended abstract of Candidate's thesis*). Lviv [in Ukrainian].
- Valikhnovska, Z. (2007). Postat Ihnatiia Polotniuka – diaka Stanyslavivskoho katedralnogo soboru u 1887–1903 rr., orhanizatora muzychno-tserkovnoi osvity Halychyny. *Halychyna. Naukovi i kulturno-prosvitni kraieznavchyi chasopys*, 21 [in Ukrainian].
- Vasylyshyn, I. (2015, Sichen 5). Komentari u Typyku o. Dolnytskoho ta yikhni dzherela. *Relihiia v Ukraini*. Retrieved from <https://www.religion.in.ua/main/history/27935-komentari-u-tipiku-o-dolnickogo-ta-yixni-dzherela.html> [in Ukrainian].
- V desiati rokovyny zaviazania «Tovarystva vzaymnoy pomochy Diakiv» Ep. Stanyslavivskoy. (1899). *Diakivskiy Hlas*, 9, 132–133 [in Ukrainian].
- V dili diakiv Eparkhii Stanyslavivskoi. (1899). *Vistnyk Stanyslavivskoi eparkhii*, IV, 35 [in Ukrainian].
- Vidchyt o Diakakh o. Henryka Polianskoho. (1896). *Diakivskiy Hlas*, 4, 130; 5, 72–73 [in Ukrainian].
- Vistnyk dlia diakiv. (1894). *Poslannyk*, 23 i 24, 11 [in Ukrainian].
- Vistnyk dlia diakiv. (1895). *Poslannyk*, 5, 8 [in Ukrainian].
- Vistnyk dlia diakiv. Z nad Buha. (1895). *Poslannyk*, 20, 7 [in Ukrainian].
- Visty z Eparkhii Lvivskoi. (1896). *Diakivskiy Hlas*, 6, 87 [in Ukrainian].
- Visty z diakivskykh Tovarystv. (1896). *Diakivskiy Hlas*, 4, 58 [in Ukrainian].
- V shkoli diakivskii. (1889). *Poslannyk*, 5, 7 [in Ukrainian].
- V spravi diakiv. (1894). *Poslannyk*, 3, 2 [in Ukrainian].
- V spravi pryhotovleniia i nauky diakiv. (1888). *Vistnyk Stanyslavivskoi eparkhii*, VII, 78 [in Ukrainian].
- V Stanyslavovi. (1897). *Diakivskiy Hlas*, 7, 108 [in Ukrainian].
- Yasinovskiy, Yu. (2016). Otets Porfyrii Bazhanskyi yak doslidnyk tserkovnoi muzyky (u 180-tu richnytsiu vid dnia narodzhennia). *Kalifornia: naukovi zbirnyk z istorii tserkovnoi monodii ta hymnohrafii*, 8, 213–229 [in Ukrainian].
- [Y. B.]. (1897). Dopys z Stanyslavivskoy Eparkhii. *Diakivskiy Hlas*, 6, 83 [in Ukrainian].
- [Y. N.]. (1898). Nedostatky v vykonaniu tserkovnoho napivu. *Prapor*, 4, 100–101 [in Ukrainian].
- Zabrovarnyi, S. (2001). Pershi diiachy ukrainskoho natsionalnogo vidrodzhennia v Peremyshli. *Peremyshl i Peremyshlska zemlia protiahom vikiv*, 2, 7–19 [in Ukrainian].
- Zahalni zbory. (1898). *Diakivskiy Hlas*, 10, 150–151 [in Ukrainian].

- Zahalnyi avstriiskyi zyzd upravyteliv khoriv, dyrgentiv i orhanistiv u Vidny. (1899). *Diakivskiy Hlas*, 12, 182 [in Ukrainian].
- Zasidanie Vydilu. (1897). *Diakivskiy Hlas*, 7, 106–107 [in Ukrainian].
- Z Berezhnan pyshut nam. (1896). *Diakivskiy Hlas*, 7, 108 [in Ukrainian].
- Z Eparkhii Stanyslavivskoy. Diakivski zbory dekanalni v Horodentsi. (1896). *Diakivskiy Hlas*, 7, 102 [in Ukrainian].
- Znachinie i vaha diakivskykh Tovarystv. (1896). *Diakivskiy Hlas*, 2, 17–18 [in Ukrainian].
- Z Peremyskoy Eparkhiy. (1898). *Diakivskiy Hlas*, 7, 109 [in Ukrainian].
- Z Stanyslavivskoi Eparkhii. (1898). *Diakivskiy Hlas*, 12, 185–187 [in Ukrainian].
- Zvarychuk, Zh. (2013). Bohosluzhbove khorove vykonavstvo mista Ivano-Frankivska: istoriia ta osnovni tendentsii rozvytku. *Khorove mystetstvo u vyshchii shkoli: problemy i perspektyvy profesiinoi pidhotovky. Zbirnyk materialiv Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii*, 33–34 [in Ukrainian].

Nataliia KOLB

PhD (History)

Senior Research Fellow at the Department of Modern History of Ukraine

I. Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of NAS of Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4449-1991>

e-mail: nata_kolb@ukr.net

STATE OF PROFESSIONAL EDUCATION OF GREEK CATHOLIC CANTORS IN HALYCHYNA AT THE END OF THE 19th CENTURY

The study describes the role of cantors as an essential factor in the service to the Church and incarnates a mission by her to save the souls. Because of losing constant material support at the end of the 19th century by them this post was usually held by people without proper qualifications, endows, and principles. This was extremely negative to the level of service to the Greek Catholic church and its authority in society. Pointed out that clergy and activists of the clergy's movement identified the issue of professional qualification of church singers as one of the keys within a complex of tasks for the revival clergy's layer in the land.

At the end of the 19th century functioned both eparchial professional clergy schools and private courses in Halychyna, and the list of them is given. Applicants for training at eparchial clergy schools had to meet the established criteria. Additionally, they had to have a good voice and complete primary school. Indicated that evidence of a singer's professional qualification became a certificate that was taken as a result of a successfully passed exam in front of a special commission. Determined that as the factors for improvement of clergy's education in the land the contemporaries named programs and methods improvement of study in professional educational institutions and widening of its net. Underlined the gaps in the educational program of clergy schools and the ways to solve them separately through laying special textbooks. Accented that the required component of the church singer's education was

named study of crafts as the mean for stable earning, organization of tighter communication with parishioners, and also to form clergy's layer as a Ukrainian middle class. Pointed out that the task of clergy's schools also should have been the education of people with a deep Christian and patriotic worldview.

Based on statistics proved that at the end of the 19th century the vast majority of valid Greek Catholic clergy did not have a proper professional qualification. Determined that even after finishing professional institution, a significant part of graduates did not proceed to qualification exam. Contemporaries saw a solution for the situation in an obligatory professional exam for all unskilled singers and giving posts only to singers with certificates. Indicated that the relevant order was firstly issued by the spiritual authority of Stanislav diocese which became a push for qualitative changes in the level of Greek Catholic regency in Halychyna.

Keywords: clergy, professional education, qualification exams, Greek Catholic Church, Halychyna.